

Steffie
Van Neste

***THERAPIE
MET
BOVARY***

*Sessies met
19e-eeuwse
Franse auteurs*

B&L

Ik zou nooit uitgepraat raken als ik ook maar een duizendste deel zou willen beschrijven van de zonderling gebeurtenissen die mij overkomen als ik in de buurt van mijn boekenkast rondreis; de reizen van Cook en de verslagen van zijn reisgezellen hebben niets om het lijf vergeleken met mijn avonturen in dit ene vertrek.

Xavier de Maistre, *Reis door mijn kamer* (vert. Paul de Bruin)

INHOUD

VOORAF

9

UITVLIEGEN

MET *MADAME BOVARY*
VAN GUSTAVE FLAUBERT
15

SLAPEN OP DE BANK

MET *LA CHARTREUSE*
DE PARME VAN STENDHAL
85

THUISKOMEN

MET *OURIKA* VAN
CLAIRE DE DURAS
35

STILZITTEN

MET *LA PEAU DE CHAGRIN*
VAN HONORÉ DE BALZAC
103

DE TWIJFELAAR

OVER *LA CONFESSION*
D'UN ENFANT DU SIÈCLE
VAN ALFRED DE MUSSET
53

**BEWAKINGS-
CAMERA'S**

MET *THERÈSE RAQUIN*
VAN EMILÉ ZOLA
119

BINGEWATCHEN

MET *LE COMTE DE*
MONTE-CRISTO VAN
ALEXANDRE DUMAS
67

NESTELDRANG

MET *UNE VIE* VAN
GUY DE MAUPASSANT
135

VERANTWOORDING

153

DANKWOORD

161

BIBLIOGRAFIE

165

VOORAF

Zoals altijd bestel ik spaghetti. Ik zit in de Gentse Spinnenkop. Elke maand kom ik hier, in dit café waar nog handgeschreven menukaarten aan de muren hangen. Geen gejaagd getokkel op laptops, maar mensen die boeken lezen en gesprekken voeren aan de toog. Ik heb George Sand bij. *Histoire de ma vie*, memoires die Sand zelf geen memoires noemt. Het voelt een beetje als een eerste date.

‘Wijntje?’ Een man spreekt me aan. Dat gebeurt wel vaker, omdat lezen een sirenezang is, die terloopse voorbijgangers aantrekt en van koers doet veranderen. Ik wil mijn oren dichtstoppen en mijn gesprek met een dode auteur niet laten vergallen. Maar even snel neemt mijn nieuwsgierigheid de overhand en voor ik het weet, zit ik drie uur te praten met een onbekende. Ooit kwam er iemand naast me zitten die in zijn jeugd topvoetballer was, maar de sport moest opgeven door slechtaziendheid. Hij vertelde over de helende werking van literatuur en leerde me die avond alles over vergrotingsprogramma’s en screenreaders. Een andere keer ontmoette ik een man die rond zijn zeventigste in een pijnlijk scheidingsproces zat. Zijn kinderen hoorde hij haast nooit. De eenzame dagen bracht hij door op terrassen, met kranten en boeken. En dan was er ook nog de Parijse schrijver, die amper exemplaren verkocht van zijn essay over mannelijkheid. Hij overtuigde me ervan om een boek te kopen en in ruil kreeg ik een inkijk in de dromen van iemand die in

de kracht van woorden blijft geloven. Na deze gesprekken be kroop me altijd een surrealistisch gevoel. Hoe komt het dat we zo weinig om ons heen kijken, zo weinig nieuwsgierigheid voor de ander opbrengen, terwijl de wereld volloopt van interessante mensen?

De man naast me heet Marc, is leerkracht biologie met een grote passie voor bijen. Zijn grootvader was imker, en van hem leerde hij hoe de kleinste verandering in het ecosysteem een kettingreactie kan veroorzaken. In zijn lessen probeert hij die verwondering door te geven, laat hij jongeren zien hoe alles met elkaar verbonden is. ‘Wat heb je al geleerd van Sand?’ vraagt hij me. Over Sand zelf, veel. En tegelijk ook weer niet, want Sand onderstreept meteen dat haar lezers niets zullen vernemen over haar intieme, persoonlijke leven: ‘Ik zal alleen die smarten vertellen welke alle mensen kunnen treffen. Dus nogmaals, liefhebbers van schandalen, slaat u mijn boek maar direct dicht, het is niet voor u geschreven.’ Geen pikante details dus, maar wel een boek dat, net als het *Journal* van Edmond en Jules de Goncourt, bol staat van anekdotes over andere schrijvers. Grappig is bijvoorbeeld wat Sand over de jonge Honoré de Balzac schrijft. Hij heeft net zijn eerste succes behaald met *La peau de chagrin* en vindt zijn interieur plots beneden zijn stand. Zijn ‘poëtenkamertje’ tovert hij om tot een ‘markiezinnenboudoir’. Het valt Sand de eer te beurt om tussen ‘de met zijde bespannen en met kant afgezette muren’ ijs te eten. Ze kan haar lach amper onderdrukken en houdt het voor een ijdele bevestiging. Maar al snel merkt ze dat Balzac doodserieus is: om de grillen van zijn ‘kokette verbeelding’ te bevredigen, offert hij voortaan de ‘elementairste welvaart’ op. Nog liever ontzegt hij

zich soep en koffie dan afstand te doen van zilverwerk en Chinees porselein.

De bioloog naast me lacht om de anekdote. ‘Wat zoek jij in die vuistdikke boeken?’ vraagt hij, terwijl hij van zijn wijn nipt. Hij had wel eens iets van Flaubert en Hugo gelezen, maar veel was hem niet bijgebleven. In zijn herinnering waren het wollige, vervelende en onleesbare boeken. Ik laat hem niet uitspreken. De romans van een Stendhal, Dumas of Maupassant bieden een toegangspoort tot wervelende werelden. Ik ontdekte allerlei levens in hun meeslepende intriges. Ik ging dingen beter begrijpen, ik kwam mezelf ook tegen. Maar ik begreep hem wel, want bij mij was het ook geen *coup de foudre*. Bij mijn grootouders stond een boekenkast vol klassiekers. Opa was een verwoed verzamelaar die op zowat alles een abonnement had: postzegels, munten, knopen, strips en boekenverzamelingen, waaronder ‘De Gouden Jeugdcollectie’ en ‘De Grote klassiekers’ van *Het Laatste Nieuws*. Ik pikte er rond mijn twaalfde *Oliver Twist* van Dickens uit. Ik vond het maar niets. Wellicht lag het aan de leeftijd, misschien ook niet, want aan de universiteit moest ik ook wennen aan de bombastische stijl van Balzac. Maar Eugène de Rastignac, de plattelandsjongen die in *Le Père Goriot* alleen naar de hoofdstad kwam, wist me meteen te begeistere n. Zoekend, ambitieus, worstelend met onbekende sociale afspraken, en met de lastige liefde – hij had naast me in de schoolbanken kunnen zitten. Balzac was enthousiast over Stendhal, en ik schreef mijn masterscriptie over Stendhal. Een vriendin tipte me *Le comte de Monte-Cristo* en tijdens mijn doctoraatstraject ontdekte ik dat Dumas nog zoveel meer spannende, sterke romans geschreven had dan

Les Trois Mousquetaires... Hoe meer negentiende-eeuwse romans ik las, hoe meer het me begon te dagen dat achter die omvangrijke boeken een heel toegankelijke en herkenbare en tastbare werkelijkheid schuilging. De auteurs groeiden op in de nasleep van de Franse Revolutie. Na de Verlichting lag de autoriteit van de Kerk aan diggelen. Na de val van de monarchie keek niemand nog op naar een vorst. ‘Onze eeuw is vormloos,’ concludeerde Alfred de Musset in *La Confession d’un enfant du siècle*. Die leegte dwong hen om een nieuwe taal en vorm te vinden om de vreemde, nieuwe maatschappij te beschrijven, te analyseren en te bevragen. Vrijheid, geluk, ambities, sociale ongelijkheid en de zin van het bestaan – ze gooiden alles op tafel. Dat zoeken levert boeiende literatuur op die dicht bij ons bed staat en vragen stelt waar de kranten van vandaag nog steeds antwoord op zoeken. ‘Sindsdien maken negentiende-eeuwse auteurs deel uit van mijn meubilair,’ zeg ik aan Marc. ‘Het zijn geen figuren uit een vervlogen tijdperk, maar metgezellen bij wie ik dagelijks te rade ga. Over zaken als keuzestress, katers, keukenruzies, *weet-ik-veel*... Lees Stendhal maar eens, hij leerde me alles over de liefde.’ Marc wrijft over de rand van zijn glas. ‘Liefde... weet je, bij het paren blijft een stukje van de dar z’n geslachtsdeel in de koningin achter, waarna hij sterft. Voor bijen draait het om het voortbestaan, om de overleving van de kolonie. Misschien zijn wij niet eens zo anders. We hunkeren naar een plek, een rol, iets dat groter is dan wijzelf en richting geeft. Of het nu kunst, kennis... of gewoon een perfect gedekte tafel met Chinees porselein is.’

De Spinnenkop sluit. We drinken ons glas op, nemen afscheid. Thuis, grinnikt mijn vriend: ‘Zat je weer met een

andere man op café?’ Ik lach, en vertel hoeveel de avond me heeft bijgebracht. Ik ben een narratief beest dat verhalen verzamelt, niet alleen uit boeken, films of games, maar ook van de mensen die ik ontmoet. Ze vergroten mijn begrip van de wereld en van mezelf. Julian Barnes schrijft in *Uit het raam* dat biologen lijken op schrijvers, omdat beiden het leven verklaren. Daarom wilde Marc lesgeven: hij gelooft dat inzicht in de natuur helpt om beter te begrijpen hoe planten, dieren en mensen functioneren, waarom ze doen wat ze doen, hoe ze samenleven, paren, werken en vechten. Maar als het om de waarheid van het leven gaat, om de vreugde en pijn ervan, dan schieten de biochemie, de biofysica, of de biopsychologie tekort. Geen van alle kunnen tippen aan de biofictie, vervolgt Barnes: ‘Romans [hebben] ons het meest te vertellen: wat het [leven] is, hoe we het doen, waartoe het misschien dient, hoe we ervan genieten en het appreciëren, en hoe we het verliezen.’ Dat denk ik dus ook. Gigantisch veel leesplezier heb ik gevonden in die boeken. Maar ik heb ook ervaren, echt meegemaakt, hoeveel troost, inzicht en verwondering het lezen van romans biedt. ‘Niets lijkt meer op een ziel dan een bij; zij vliegt van bloem naar bloem, zoals een ziel van ster naar ster, en brengt de honing mee, zoals de ziel het licht meebrengt,’ noteerde Victor Hugo. De Franse literatuur uit de negentiende eeuw is de nectar van mijn ziel.

UITVLIEGEN

MET *MADAME BOVARY* VAN GUSTAVE FLAUBERT

21 januari 1994. De verloskundige knipt mijn navelstreng door, met dezelfde vanzelfsprekendheid waarmee mijn moeder een schaar in het haar van de klanten zet.

Exact 201 jaar eerder viel het mes van de guillotine op de afgesponnen levensdraad van Louis XVI. Iets verder terug in de tijd, op 21 januari 1519, onderging de Spaanse ontdekkingsreiziger Vasco Núñez de Balboa een vergelijkbaar lot als de Franse koning en in de twintigste eeuw vervoegden ook Vladimir Lenin en George Orwell zich bij dat tragische rijtje, zij het hoofd inclus. Stierven ook op diezelfde dag van de gregoriaanse kalender: 437 Zuid-Afrikaanse arbeiders bij de instorting van een steenkoolmijn bij Sasolburg, bekend als de Coalbrook-ramp, 60 burgerslachtoffers bij een V2-inslag in de Korte Van Ruusbroecstraat te Antwerpen en 20 mensen bij een terreuraanval in de Somalische hoofdstad Mogadishu. Allemaal onbekende soldaten die we niet bij naam kennen.

Literatuur is even fragmentarisch als de geschiedenis. Slechts een schamele 5% van de boeken komt bij ons, de rest belandt op de 'slachtbank', noteert Franco Moretti in *Distant Reading*. Niet de academici maar de lezers zijn de slachters: we lezen en kopen boek A (en dus niet B, C, D,